

KS. KRZYSZTOF KONECKI
Wrocław – Toruń, UMK

ANAMNETYCZNY CHARAKTER LITURGII GODZIN

Anamnetyczny charakter Liturgii Godzin znajduje swoje uzasadnienie w podstawowych założeniach teologicznych liturgii Kościoła, która ze swej natury cała jest anamnezą Misterium Chrystusa ujętego globalnie, czyli całego Jego życia ziemskiego od tajemnicy Wcielenia do Wniebowstąpienia, wszystkich Jego słów i czynów. Liturgia Godzin, stanowiąc integralną i zarazem istotną część liturgii Kościoła, jest przez to samo również anamnezą misterium Chrystusa. W liturgii bowiem – jak zauważa C. Vagaggini –

czas zostaje przezwyciężony i jakby zatrzymany; Chrystus, Jego Ofiara, uświęcająca moc, Jego modlitwa, Jego funkcja wstawiennicza wobec Ojca, stają się obecne, realnie, fizycznie pod zasłoną zmysłowych znaków¹.

W opracowaniu niniejszego tematu chodzi o zwrócenie uwagi na chrystologiczny wymiar Liturgii Godzin, jako na ten, który dominuje w całym naszym mówieniu o niej. Teologiczno-liturgicznej refleksji o Liturgii Godzin nie da się ograniczyć i zredukować jedynie do zewnętrznego jej przebiegu, znajomości rytu czy poszczególnych rubryk. Podobnie jak przy innych celebracjach liturgicznych, tak i tutaj istnieje potrzeba pogłębionej refleksji teologicznej i wejścia w głąb. Refleksji, która prowadzić będzie do dania odpowiedzi na jedno z najważniejszych pytań dla teologii liturgii, mianowicie: Co czyni Kościół, gdy sprawuje liturgiczną modlitwę dnia? Sprawa o tyle wydaje się ważna, że pomimo trwania od ponad 40 lat odnowy liturgicznej w Kościele w Polsce, Liturgia Godzin tak naprawdę nie powróciła jeszcze do pierwotnego właściciela, jak tego pragnie *Konstytucja o liturgii*². W dalszym ciągu pozostaje ona modlitwą przede wszystkim duchowieństwa i osób konsekrowanych, a nie modlitwą całego Ludu Bożego. Na pewno zaistnienie Liturgii Godzin w szerszym wymiarze duszpasterskim byłoby większe, gdyby większa była świadomość wiernych świeckim w tym przedmiocie.

Omawiając anamnetyczny charakter liturgii godzin, zwrócimy uwagę na dwa – jak się wydaje – najważniejsze jego aspekty: (1) Liturgia Godzin anamnezą modlitwy Chrystusa; (2) Liturgia Godzin anamnezą tajemnicy paschalnej Chrystusa.

1. Liturgia Godzin anamnezą modlitwy Chrystusa

Liturgia Godzin jest ze swej natury oficjalną i publiczną modlitwą całego Kościoła³. Jest ona modlitwą, którą Kościół uznaje za swoją w takim wymiarze, jak żadną inną również zanoszoną w Kościele. Z samej natury Kościoła oraz natury jego modlitwy wyraźnie wynika, że wszyscy ochrzczeni są wezwani i zaproszeni do wykonywania oficjalnej modlitwy Kościoła, jaką jest Liturgia Godzin. Z wielu obowiązków i przywilejów wynikających z przyjęcia chrztu świętego istnieje również zobowiązanie do uczestnictwa w modlitwie Kościoła⁴. Przez sakrament chrztu „całe Ciało Kościoła ma także udział i w kapłaństwie Chrystusa”⁵. Wszyscy, którzy celebrują Liturgię Godzin, czynią to mocy udziału w kapłaństwie Chrystusa. Sakrament chrztu stanowi więc pierwszy i podstawowy tytuł, dla którego każdy chrześcijanin jest wezwany do wykonywania oficjalnej modlitwy Kościoła, jaką jest

¹ C. VAGAGGINI, *Il senso teologico della liturgia*, Roma 1965, s. 261

² KL 84, 85

³ OWLG 1

⁴ KL 10, 14; OWLG 7, 18

⁵ OWLG 7

Liturgia Godzin.

Liturgia Godzin, bez względu na to, gdzie, kiedy i przez kogo jest celebrowana, jest kontynuacją w Kościele modlitwy Chrystusa w Duchu Świętym, jest jej uobecnieniem, a przez to udziałem w Jego miłości ku Ojcu⁶. W Liturgii Godzin zostaje przedstawiona w szczególny sposób tajemnica Chrystusa modlącego się, tajemnica modlitwy Chrystusa, Boga-człowieka. Kościół mocą obecnego w nim Ducha Świętego aktualizuje w liturgii modlitwę Chrystusa głównie dlatego, ponieważ również poprzez nią dokonało się i nadal dokonuje dzieło naszego zbawienia. Cała bowiem ziemską działalność Jezusa, wszystkie Jego czynności, prace, słowa i modlitwy miały charakter kapłański i dlatego posiadają wymiar zbawczy. A ponieważ dokonały się zarówno w bóstwie i człowieczeństwie Jezusa Chrystusa, mają wymiar ponadczasowy, kosmiczny, trwają nadal w sposób nieprzemijający w Kościele, w sposób szczególny w jego liturgii. Podczas sprawowania liturgicznej modlitwy uobecnia się i przedłuża się w społeczności Kościoła modlitwa samego Chrystusa, którą podczas swojego ziemskiego życia wyrażał ludzkimi słowami, a po zmartwychwstaniu w liturgicznym „dziś” nadal ją wykonuje, dając swoim wiernym udział w niej, aby nieustannie dokonywało się oddawanie chwały Ojcu i następowało uświęcenie Kościoła. I w tym wyraża się godność, wyłączność, niezwykłość i zarazem skuteczność tej modlitwy.

Liturgia Godzin, będąc modlitwą całego Kościoła, jest w pierwszym rzędzie modlitwą samego Chrystusa, poprzez którą wykonuje On nadal swoje odwieczne kapłaństwo. W *Konstytucji o liturgii* (nr 7) czytamy, że Chrystus kontynuuje w Kościele i poprzez Kościół, którego jest Głową, wykonywanie swojej funkcji kapłańskiej. Dzieje się to nie tylko wówczas, kiedy Kościół sprawuje liturgię sakramentów i sakramentaliów, ale także wtedy, gdy celebruje Liturgię Godzin. Również w niej „Kościół spełnia kapłański urząd Chrystusa”⁷. Kapłaństwo Chrystusa i jego nieprzemijające trwanie leży bowiem u podstaw i w centrum liturgii, która sprowadza się do wykonywania jego funkcji kapłańskich. Przyjęcie tej prawdy jest niezbędne do ukazania związku modlitwy liturgicznej z kapłaństwem Jezusa Chrystusa, więcej, do stwierdzenia, że w Liturgii Godzin trwa nieustannie, bez przerwy modlitwa kapłańska Chrystusa zanoszona do Boga za zbawienie świata. Dlatego można bez przesady powiedzieć, że jest ona „modlitwą Chrystusa i Jego Ciała skierowaną do Ojca”⁸; innymi słowy, że „jest to nie tylko głos Kościoła, ale i Chrystusa”⁹. Dzieje się tak z woli samego Chrystusa, który pragnie, by uwielbienie Ojca dokonywało się w całym Jego Ciele, by *Christus totus* – cały Chrystus – Kościół ze swoim Założycielem wypowiadał pieśń chwały i uwielbienia.

Świadomość kontynuacji modlitwy Chrystusa w Liturgii Godzin i udziału w głębokim zjednoczeniu Chrystusa z Bogiem w niebie wyraża się w tym, że powinniśmy sprawować Liturgię Godzin w tym duchu i z takimi intencjami, w jakich modli się Jezus, nasz Najwyższy Kapłan, „dziś” do Ojca w niebie. Liturgia Godzin jest nieustannym dialogiem miłości i posłuszeństwa Syna ze swoim Ojcem i naszym udziałem w tym zbawczym dialogu. Nie można bowiem modlitwy Głowy oddzielić od modlitwy członków Jego Ciała. Sprawując Liturgię Godzin nie tylko należy przeżywać obecność Chrystusa modlącego się z nami, ale naprawdę modlić się z Nim i nie ograniczać się do własnych tylko potrzeb duchowych. Jednym słowem chodzi o to, aby celebując poszczególne godziny dnia czynić to, co czyni Jezus¹⁰.

2. Liturgia Godzin anamnezą tajemnicy paschalnej Chrystusa

Liturgia Godzin jest również pamiątką Misterium Chrystusa w tym sensie, że poprzez swoje różne elementy składowe uobecnia w czasie skutecznie i rzeczywiście tajemnicę Chrystusa ujętą bądź to globalnie, bądź to w poszczególnych jej etapach, np. wypełnienie się tajemnicy Chrystusa w Maryi i świętych (por. KL 103, 104). We *Wprowadzeniu ogólnym do Liturgii Godzin*, które A. Bugnini ocenia jako „jedno z najbardziej godnych uwagi świadectw posoborowej literatury teologicznej”¹¹, a także w samych tekstach przeznaczonych na poszczególne godziny dnia, jest wyraźne mowa o wspomnianiu wydarzeń zbawczych. Oznacza to, że zbawcze czyny Jezusa Kościół wspomina nie tylko w obchodach

⁶ KL 84; OWLG 15

⁷ OWLG 15

⁸ *Tamże*

⁹ OWLG 17

¹⁰ J.S. PŁATEK, *W drodze do Boga. Zamyślenia rekolekcyjne*, Częstochowa 2000, s. 79

¹¹ A. BUGNINI, *La riforma liturgica (1948-1975)*, Roma 1983, s. 512

roku liturgicznego, nie tylko wtedy, gdy sprawuje sakramenty i sakramentalia, lecz także podczas każdej liturgicznej modlitwy dnia. Celebując Eucharystię głosimy śmierć Jezusa, wyznajemy Jego zmartwychwstanie i oczekujemy Jego przyjścia w chwale. W każdej Mszy św. jest obecny Chrystus i całe Jego dzieło zbawcze. Wspominając tajemnice naszego zbawienia, równocześnie tajemnice te sakramentalnie uobecniamy i stajemy się uczestnikami tych wydarzeń zbawczych. To samo dzieje się, gdy sprawujemy Liturgię Godzin, która jest również wspomnieniem, pamiątką wydarzeń zbawczych, gdyż tutaj także jest obecny ten sam, co we Mszy św., Chrystus i całe Jego dzieło zbawcze¹².

Na anamnetyczny charakter modlitwy liturgicznej wskazuje wyraźnie Katechizm Kościoła katolickiego, kiedy mówi, że

Misterium Chrystusa, Jego Wcielenie i Pascha, które celebруем w Eucharystii zwłaszcza podczas niedzielnego zgromadzenia, przenika i przemienia czas każdego dnia przez celebrowanie Liturgii Godzin, *Officium divinum*¹³.

To oznacza, że w tym uobecnianiu Misterium Chrystusa istnieje ścisły związek między Eucharystią i Liturgią Godzin oraz dokonuje się między nimi wzajemne przenikanie i duchowa osmoza. Podstawą tych wzajemnych relacji Eucharystii i Liturgii Godzin jest kapłaństwo Jezusa Chrystusa. *Konstytucja o liturgii* zauważa, że Jezus Chrystus

kapłańskie zadanie wykonuje nadal przez swój Kościół, który nieustannie wielbi Pana i wstawia się za zbawienie całego świata nie tylko przez celebrowanie Eucharystii, lecz także innymi sposobami, zwłaszcza przez modlitwę godzin¹⁴.

Eucharystia i Liturgia Godzin są dwiema formami, stanowią dwa różne stopnie udziału w jednym i jedynym misterium zbawienia¹⁵. Wspólne dla celebrowania Eucharystii i Liturgii Godzin są „uwielbienie i dziękczynienie oraz wspomnianie tajemnic zbawienia, modlitwy błagalne i przedsmak niebieskiej chwały”, z tym, że Liturgia Godzin je „rozciąga na poszczególne pory dnia”¹⁶. W ten sposób jest ona „jakby przedłużeniem celebrowania eucharystycznego”¹⁷. Zadaniem Liturgii Godzin jest rozszerzenie obecności misterium zbawienia na cały czas i całą historię ludzką i kosmiczną, by w ten sposób wszelka działalność ludzka i cały bieg historii uczestniczyły w tym misterium. Liturgia Godzin staje się w ten sposób sakramentem w szerokim znaczeniu tego słowa, sakramentem, który czyni obecnym zbawienie w każdym czasie¹⁸. Zarówno więc sprawowanie Eucharystii we wspólnocie, jak i Liturgii Godzin, jest anamnezą Misterium Paschy Chrystusa, chociaż w odmienny sposób. Celem uniknięcia pewnych nieporozumień należy w tym miejscu przypomnieć fundamentalne dla naszego rozważania stwierdzenie, że Eucharystia jest *sacramentum maius*. To oznacza, że Eucharystia jest szczytową formą uobecnienia, urzeczywistniania misterium Chrystusa. Jest szczególną formą celebrowania Misterium Paschalnego, szczególną formą pamiątki śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Do jej „owocnego sprawowania najlepiej przygotowuje Liturgia Godzin, która ożywia odpowiednie usposobienie, jak wiarę, nadzieję, miłość, pobożność i ducha ofiary”¹⁹.

Anamneza Misterium Chrystusa w Liturgii Godzin, o której mówimy, dokonuje się w potrójnym cyklu: rocznym – poprzez celebrowanie oficjum Wigilii Paschalnej, tygodniowym – poprzez oficjum niedzielne, i cyklu dziennym – poprzez poszczególne godziny dnia.

Właściwe zrozumienie cyklu rocznego i tygodniowego celebrowania misterium Chrystusa w Liturgii Godzin zawiera fragment *Konstytucji o liturgii*, który z powodzeniem można również odnieść do modlitwy liturgicznej:

Święta Matka Kościół uważa za swój obowiązek uroczystie celebrować zbawcze dzieło swego Boskiego Oblubieńca przez uświęcone wspomnianie w określone dni całego roku. Każdego tygodnia Kościół obchodzi pamiątkę zmartwychwstania Pańskiego w dniu, który nazwał Pańskim, a raz do roku zmartwychwstanie razem z Jego błogosławioną męką czci w największą uroczystość Paschy. Z biegiem roku Kościół odsłania całe misterium Chrystusa, począwszy od wcielenia i narodzenia aż do wniebowstąpienia, do dnia Pięćdziesiątnicy oraz do oczekiwania błogosławionej nadziei i przyjścia Pana. W ten sposób obchodząc misteria odkupienia, Kościół otwiera

¹² W. GŁOWA, *Modlitwa liturgiczna. Liturgia Godzin*, Przemysł 1996, s. 171

¹³ KKK 1174

¹⁴ KL 83

¹⁵ B. NADOLSKI, *Liturgika*, t. II: *Liturgia i czas*, Poznań 1991, s. 244

¹⁶ OWLG 12

¹⁷ KKK 1178

¹⁸ NADOLSKI, *dz. cyt.*, s. 244

¹⁹ OWLG 12

bogactwo zbawczych czynów i zasług swojego Pana, tak że one uobecniają się niejako w każdym czacie, aby wierni zetknęli się z nim i dostąpili łaski zbawienia²⁰.

Właściwy charakter i *proprium* poszczególnych celebracji Liturgii Godzin, podobnie jak celebracji Eucharystii, określa treść poszczególnych formularzy przeznaczonych na te dni. Wśród nich miejsce szczególne zajmują lektury biblijne, wybrane i „ściśle powiązane z Misterium, które Oblubienica Chrystusa odsłania w ciągu całego roku liturgicznego”²¹.

Jeśli chodzi o cykl dzienny modlitwy liturgicznej, to pozostaje on w ścisłym związku z wydarzeniami z życia Chrystusa. Tak było już w starożytności chrześcijańskiej, gdzie wierni poświęcali poszczególne godziny modlitewne na wspomnianie określonej tajemnicy z życia Jezusa. Tematem modlitwy odmawianej o określonej godzinie była więc tajemnica życia Jezusa, która o tej godzinie raz jeden się wydarzyła.

Na związek poszczególnej godziny dnia z konkretnym wydarzeniem zbawczym wskazuje wyraźnie *Wprowadzenie ogólne do Liturgii Godzin* oraz treść tekstów biblijnych i eucharystycznych występujących w tej godzinie dnia. Wszystkie te teksty mówią w sposób bezpośredni lub za pomocą obrazów i symboli o konkretnym wydarzeniu zbawczym ze szczególnym odniesieniem do ludzkiej działalności i egzystencji.

Liturgista niemiecki Theodor Schnitzler w swej książce *Was das Stundengebet bedeutet*²², w oparciu o bogate źródła patrystyczne oraz szczegółową analizę tekstów obecnej księgi brewiarza, dokonał zestawienia wszystkich siedmiu godzin dnia z tajemnicami i wydarzeniami z życia Jezusa. Ponieważ każda godzina modlitwy dnia jest pamiątką Chrystusa, wspomnieniem określonej tajemnicy Jego życia, to nasuwa się porównanie z rokiem liturgicznym. Liturgia Godzin niejako wyświeśla tematykę całego roku liturgicznego w ciągu jednego dnia. Podobnie jak w ciągu roku następują kolejno po sobie poszczególne święta i serie zbawczych wspomnień, tak dzieje się w ciągu dnia ze wspomnieniami godzin życia, męki i świętości Chrystusa. Można powiedzieć, że całodzienna modlitwa liturgiczna jest minirokiem liturgicznym, jest miniprojekcją roku kościelnego w jednym dniu. Podobnie jak Wielki Piątek, Wielkanoc, Wniebowstąpienie i Zesłanie Ducha Świętego następują kolejno po sobie w ciągu roku, tak w ciągu dnia następuje kolejno Wielkanoc w Jutrznii, Zesłanie Ducha Świętego w Modlitwie przedpołudniowej, Wniebowstąpienie w Modlitwie południowej, agonia i śmierć Chrystusa w Modlitwie popołudniowej. W ten sposób „cykl roku liturgicznego i jego wielkie święta są podstawowym rytmem życia modlitewnego chrześcijan”²³.

* * *

Omawiając anamnetyczny charakter Liturgii Godzin, zwrócono uwagę głównie na dwa jego aspekty: (1) Liturgia Godzin jako anamneza modlitwy Jezus Chrystusa, którą On, podobnie jak za czasów swojej ziemskiej działalności, nieustannie zanoszą „dziś” do Ojca w niebie wraz z całym Kościołem za zbawienie świata; (2) Liturgia Godzin jako anamneza tajemnicy paschalnej Chrystusa i uczestnictwa w nich wiernych. Sprawując Liturgię Godzin, która jest żywą pamięcią zbawienia i wzywaniem powrotu Pana, Kościół modli się, głosi śmierć Jezusa, wyznaje Jego zmartwychwstanie i oczekuje Jego przyjścia w chwale.

Il carattere anamnetico della Liturgia delle Ore

Riassunto

L'autore parlando del carattere anamnetico della Liturgia delle Ore ha evidenziato le sue due più importanti aspetti. (1) La Liturgia delle Ore è la continuazione nella Chiesa della preghiera di Cristo. Nella Liturgia delle Ore viene ripresentato in modo particolare il mistero di Cristo orante. Gesù Cristo così come durante la sua vita terrena, incessantemente prega „oggi” il Padre con tutta la Chiesa per la salvezza del mondo. (2) La Liturgia delle Ore è memoriale del mistero di Cristo, che ho avuto la sua piena realizzazione nella Pasqua di Cristo. Tutti coloro i quali celebrano la Liturgia delle Ore fanno la parte in questa memoriale del mistero di Cristo Risorto.

²⁰ KL 102

²¹ OWLG 140

²² T. SCHNITZLER, *Was das Stundengebet bedeutet. Hilfe zum geistliche Neubeginn*, Freiburg im Br. 1980, s. 105-110

²³ KKK 2698